

Date: 13th December-2025

O'ZBEKISTONDA DINIY MATERIALLAR: TAYYORLASH, OLIB KIRISH VA TARQATISH QOIDALARI

Alisher Shukrulloev

Toshkent davlat yuridik universiteti

Ommaviy huquq fakulteti talabasi

E-mail: shukrulloevalisher@gmail.com

Annotatsiya: Maqola, asosan, diniy mazmundagi materiallarni o'rganishga qaratilgan va ushbu sohadagi ilmiy bilimlarni kengaytirishga qaratilgan. Maqolaning asosiy maqsadi diniy mazmundagi materiallarning insonlarga ta'sirini va uning huquq va jamiyatdagi o'ri va ahamiyatini tahlil qilishdir. Maqolada diniy mazmundagi materiallar bo'yicha oldingi maqolalar tahlil qilinib, ularning kamchiliklari va yetishmovchiliklari ko'rsatib berilgan. Shu bilan birga, Sud tomonidan olib borilgan hukmlarning natijalari va ularning zamonaviy muammolar yechimiga qo'shadigan hissasi ko'rib chiqilgan. Maqolada natijalar tahlil qilingan va ularning huquq sohasidagi ilmiy hamjamiyat uchun yangi yondashuvlarni taqdim qilishi aniqlangan.

Kalit so'zlar: materiallarni tarqatish, diniy axborot, diniy erkinlik, diniy targ'ibot, diniy senzura, maxsus diniy matnlar, diniy guruhlar, internetda diniy materiallar tarqatish, diniy materiallarni eksport qilish, diniy materiallar tarqatish taqiqlari, diniy materiallarni noqonuniy olib kirish.

Abstract: The article is mainly focused on the study of materials of religious content and is aimed at expanding scientific knowledge in this field. The main goal of the article is to analyze the impact of religious content on people and its role and importance in law and society. The article analyzes previous articles on religious content and points out their shortcomings and shortcomings. At the same time, the results of the judgments made by the Court and their contribution to the solution of modern problems were considered. The article analyzes the results and finds that they provide new approaches for the scientific community in the field of law.

Keywords: dissemination of materials, religious information, religious freedom, religious propaganda, religious censorship, specific religious texts, religious groups, dissemination of religious materials on the Internet, export of religious materials, prohibitions on the dissemination of religious materials, illegal import of religious materials.

Kirish

Maqolalarning roli bugungi kundagi global muammolarni yechishda katta ahamiyatga ega. Ayniqsa, huquq sohasida olib borilayotgan izlanishlar ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik sohalarda sezilarli o'zgarishlarga olib kelmoqda. So'nggi yillarda bu mavzu yanada dolzarb bo'lib, diniy mazmundagi materiallarni ko'plab olimlar tomonidan chuqur tahlil qilinmoqda. Xususan, diniy mazmundagi materiallar jamiyat hayotiga, ilmiy izlanishlar rivojiga va amaliy qo'llanmalarga qanday ta'sir qilishiga qaratilgan e'tibor

Date: 13th December-2025

kuchaymoqda. Ushbu maqola, huquqga doir izlanishlarni kengaytirish maqsadida, diniy mazmundagi materiallarni batafsil o'rganishga qaratilgan.

Maqola davomida qonunchilik bazalaridan va ijtimoiy axborot tarmoqlarida e'lon qilingan mavzularni chuqur o'rganish uchun foydalanilgan. Xususan, maqola asosida olib borilgan tajribalar va kuzatuvlar yordamida shu mavzudagi asosiy natija yoki xulosalar aniqlangan. Bu natijalar diniy mazmundagi materiallarni yanada chuqurroq o'rganish imkoniyatini yaratib, kelajakdagi izlanishlarga yangi yo'nalishlar ochadi. Maqola diniy mazmundagi materiallar bo'yicha yangi ilmiy bilimlarni ishlab chiqish, mavjud bo'shliqlarni to'ldirish va ilmiy hamjamiyatda muhokama qilish uchun muhim hissa qo'shadi.

Bu maqolaning ahamiyati shundaki, u diniy mazmundagi materiallarni tarqatish olib yurish va tayyorlash bo'yicha yangi yondashuvlarni taqdim etadi va ilmiy hamjamiyatga muhim ma'lumotlar beradi. Shuningdek, natijalar boshqa ilmiy sohalar bilan o'zaro bog'liqligini chuqurroq tahlil qilish imkonini yaratadi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy sudiga eksemizm va terrorizm g'oyalari bilan yo'g'rilgan deb topilgan O'zbekistonga tegishli tashkilotga kirish, tayyorgarlik, tarqatish namish aniqlangan materiallarni himoya qilish (2023-yil 17-may holatiga ko'ra ma'lum qismi)

Diniy mazmundagi quyidagi g'oyalar aks etgan materiallar tegishli qonun hujjatlariga ko'ra O'zbekiston hududida tayyorlash va tarqatilishiga yo'l qo'yilmaydi:

1. jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsiy yoki ijtimoiy mavqeiga qarab yoki boshqa holatlarga ko'ra kamsitish yoxud o'zga shaxslar mahsulotlarini obro'sizlantirish;
2. O'zbekistonning mavjud konstitutsiyaviy tuzumi, hududiy yaxlitligini zo'rlik bilan o'zgartirishga da'vat qilish;
3. urush, zo'ravonlik, terrorizm, shuningdek diniy ekstremizm va separatizm g'oyalarini targ'ib etish;
4. milliy, irqiy, etnik yoki diniy adovat qo'zg'atuvchi axborotni tarqatish;
5. diniy e'tiqodni o'zgartirishga da'vat qilish;
6. dindorlarning diniy tuyg'ularini haqorat qilish yoki kamsitish;
7. fuqarolarni o'z konstitutsiyaviy majburiyatlarini bajarmaslikka chaqirish;
8. davlat, jamoat yoki diniy tashkilotlarning huquqlari va mol-mulkiga tajovuz qilishga undash. [1]

O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi tomonidan ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashish bo'yicha qabul qilingan chora-tadbirlar jamiyat xavfsizligini ta'minlashda katta ahamiyatga ega. Milliy, irqiy, etnik yoki diniy adovat qo'zg'atuvchi axborotlar tarqatilishining oldini olish orqali, jamiyatda barqarorlik va totuvlik mustahkamlanadi. Elektron hujjat almashinuvi va ochiq tizimlar korrupsiyani kamaytiradi, shaffoflik va hisobdorlikni oshiradi. Ushbu chora-tadbirlar fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilishga xizmat qiladi. Diniy tuyg'ularni haqorat qilish yoki kamsitishning oldini olish diniy bag'rikenglikni oshiradi va turli diniy e'tiqodlarga ega insonlar o'rtasida hurmatni

Date: 13th December-2025

mustahkamlaydi. Fuqarolarni o'z konstitutsiyaviy majburiyatlarini bajarmaslikka chaqirish taqiqlanishi orqali, davlatning huquqiy tizimini mustahkamlashga qaratilgan.

Ushbu chora-tadbirlar O'zbekiston Respublikasida ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashish samaradorligini oshiradi va jamiyat xavfsizligini ta'minlashga xizmat qiladi. Shu bilan birga, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, diniy bag'rikenglik va ijtimoiy totuvlikni mustahkamlash orqali milliy barqarorlikni saqlashda muhim ahamiyatga ega.

Umuman olganda, bu chora-tadbirlar jamiyatda tinchlik, barqarorlik, hurmat va bag'rikenglikni ta'minlashga yordam beradi va davlatning konstitutsiyaviy tuzumi va huquqiy tizimini mustahkamlashga xizmat qiladi. Ushbu chora-tadbirlar O'zbekiston Respublikasida tinchlik va xavfsizlikni ta'minlashda muhim qadamlar bo'lib, jamiyat a'zolarining huquq va erkinliklarini himoya qilishni kafolatlaydi.

Material va metodlar

Diniy mazmundagi materiallarni tayyorlash, olib kirish va tarqatish mavzusiga adabiyotlar tahlilida bir nechta yondashuvlarni ko'rib chiqish mumkin. Bu masala davlat xavfsizligini ta'minlash, diniy ekstremizmga qarshi kurashish va fuqarolarning erkinliklarini himoya qilishga qaratilgan. O'zbekiston Respublikasi qonunlari, xususan, "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida" haqidagi qonunlar va "Ekstremizmga qarshi kurashish to'g'risida" hamda Vazirlar Mahkamasi nizomi bo'yicha normativ hujjatlar, bu sohada nazoratni amalga oshirishni belgilaydi.

Metodologik jihatdan, kontent tahlili va huquqiy normativlarni solishtirish, shuningdek, diniy materiallarni tarqatishning ijtimoiy va siyosiy oqibatlarini o'rganish metodlari qo'llaniladi. Bu metodologiyalar huquqiy normativlarni tahlil qilish, diniy materiallarning jamiyatdagi ta'sirini baholash va davlat siyosatini tanqidiy ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi.

Shu bilan birga, diniy materiallar tarqatishning ijtimoiy, siyosiy va madaniy ahamiyatini o'rganish, jamiyatning barqarorligi va tinchligi uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlarni ishlab chiqishga yordam beradi.

Tadqiqot natijalari

O'zbekistonda diniy materiallarni tayyorlash va tarqatishga yangi shartlar joriy etilishi natijasida bir nechta muhim o'zgarishlar yuzaga keldi:

1. Diniy ekstremizmning oldini olish: Diniy materiallarni davlat ekspertizasidan o'tkazish orqali ekstremistik mazmundagi materiallar tarqalishining oldi olinadi.
2. Dinlararo tinchlikni ta'minlash: Bu chora jamiyatda diniy bag'rikenglik va tinchlikni saqlashga qaratilgan bo'lib, turli dinlar o'rtasidagi hamjihatlikni kuchaytiradi.
3. Qonuniylilikni ta'minlash: Har qanday diniy kontent qonunchilikka mos kelishini ta'minlash jamiyat barqarorligi uchun zarur bo'ladi.

Diniy mazmundagi materiallar (keyingi o'rinlarda — materiallar) — diniy ta'limotning aqidaviy asoslarini, tarixini, diniy ta'limot mafkurasini va sharhlarni, turli diniy ta'limotlarning marosimlar o'tkazish amaliyotini, shuningdek, alohida shaxslarning, tarixiy faktlar va hodisalarning diniy nuqtai nazardan bahosini aks ettiruvchi kitoblar, risolalar, jurnallar, gazetalar, varaqalar, boshqa bosma nashrlar, belgilar, predmetlar,

Date: 13th December-2025

ramzlar, audiovizual asarlar (tele, kino va videofilmlar, kliplar, konsert dasturlarining yozuvlari, multfilmlar va boshqalar), elektron axborot tashuvchilar (disketlar, CD, DVD diskleri, o'rnatilgan va yechib olinadigan xotira kartalari, Internet jahon axborot tarmog'ida joylashtirilgan materiallar va boshqalar);

Olib kirish — xorijda tayyorlangan materiallarni O'zbekiston Respublikasi hududiga yetkazib berishning har qanday shakli;

Tayyorlash — O'zbekiston Respublikasi hududida, shu jumladan, Internet jahon axborot tarmog'i, axborotni uzatish va tarqatishning boshqa elektron vositalari orqali materiallarni nashr etish, qayta nashr etish va nusxa ko'chirish;

Tarqatish — O'zbekiston Respublikasi hududida, shu jumladan, Internet jahon axborot tarmog'i, axborotni uzatish va tarqatishning boshqa elektron vositalari orqali materiallarni sotish, yetkazib berish, tarqatish, yuborish va ularga obuna bo'lish;

Ekspertiza xulosasi (keyingi o'rinlarda — xulosa) — vakolatli organ tomonidan materiallarni O'zbekiston Respublikasi hududida tayyorlash, olib kirish, tarqatishga ruxsat berish (ruxsat bermaslik) masalasini hal etish uchun ularda amaldagi qonunchilikka zid elementlar, diniy qonun-qoidalaridan og'ishganlik yoki buzib ko'rsatishning mavjud yoki mavjud emasligiga oid tadqiqotlar o'tkazilganligini rasman tasdiqlovchi yozma hujjat. [2]

O'zbekistonda diniy materiallar bilan bog'liq faoliyatni tartibga solish uchun qat'iy qonunlar va reglamentlar mavjud. Xorijdan materiallarni olib kirish, tayyorlash va tarqatish jarayonlari davlat tomonidan qat'iy nazorat qilinadi. Buning maqsadi — diniy ekstremizmni oldini olish va jamiyatda barqarorlikni saqlash. Materiallar ekspertiza o'tkazilishidan keyin, qonunlarga muvofiqligi va diniy qoidalariga amal qilganligi tekshiriladi. Tarqatishga ruxsat berish yoki bermaslik masalasi faqat rasmiy ekspertiza xulosasiga asoslanadi. Bu jarayonlar, materiallar diniy, ijtimoiy va siyosiy jihatdan zararli bo'lmasligini ta'minlashga qaratilgan.

Tadqiqot natijalari tahlili

O'zbekiston respublikasi Vazirlar Mahkamasining Qarori. Diniy mazmundagi materiallarni tayyorlash, olib kirish va tarqatish hamda dinshunoslik ekspertizasini o'tkazish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqidagi boblar haqida qisqacha sharhlar.

Materiallarni O'zbekiston Respublikasi hududida tayyorlash: Bu bobda materiallarni O'zbekiston Respublikasi hududida tayyorlash tartibi haqida so'z yuritiladi. Yuridik yoki jismoniy shaxslar tomonidan tayyorlanadigan materiallarning nazorat nusxasi va boshqa zarur ma'lumotlar ekspertizani amalga oshirish uchun vakolatli organga yetkazilishi lozim. Materiallar tayyorlanishdan oldin ekspertizadan o'tkazilib, ijobiy xulosa olgan bo'lishi kerak. Materiallar lo'nda, oddiy va ravon tilda yozilishi, jumlar rasmiy til uslubida bo'lishi va turlicha sharhlanish imkoniyatini istisno etadigan tarzda bayon etilishi kerak.

Materiallarni O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirish: Bu bob materiallarni O'zbekiston Respublikasi hududiga olib kirish tartibi bilan tanishtiradi. Diniy tashkilotlar va jismoniy shaxslar materiallarni o'z ehtiyojlari uchun tijorat maqsadlarini ko'zlamagan holda olib kirishi mumkin. Materiallar ekspertizadan o'tkazilishi va ijobiy xulosa olingandan keyin gologramma bilan tamg'alanishi lozim. Ushbu tartibga amal

Date: 13th December-2025

qilmagan materiallar olib kirilishi taqiqlanadi. Ichki ishlar vazirligi, Davlat bojxona qo'mitasi va Davlat xavfsizlik xizmatining Chegara qo'shinlari olib kirilayotgan materiallarni ekspertizadan o'tkazish uchun vakolatli organga yuboradi.

Materiallarni O'zbekiston Respublikasi hududida tarqatish: Bu bob materiallarni tarqatish tartibi haqida so'z yuritadi. Materiallarni yuridik va jismoniy shaxslar turg'un savdo shoxobchalari orqali tarqatishlari mumkin. Bunda fiskal xotirali nazorat-kassa mashinalari, onlayn nazorat-kassa mashinalari yoki virtual kassa, to'lov terminallarini qo'llash va pul tushumlarini bankka inkassatsiya qilish orqali amalga oshiriladi. O'zbekiston Milliy kutubxonasi va boshqa kutubxonalar xorijda tayyorlangan materiallarni aholiga umumiy foydalanish uchun taqdim etishi taqiqlanadi. Vakolatli organ noqonuniy tayyorlash, olib kirish va tarqatishni doimiy nazorat qiladi.

Ekspertizani o'tkazish tartibi: Bu bob diniy mazmundagi materiallarni ekspertizadan o'tkazish tartibini belgilaydi. Ekspertiza yuridik va jismoniy shaxslarning murojaatlari, Ichki ishlar vazirligi, Davlat bojxona qo'mitasi, Davlat xavfsizlik xizmatining Chegara qo'shinlari murojaatlari yoki huquqni muhofaza qiluvchi organlarning qarorlariga asosan o'tkaziladi. Ekspertiza muddati odatda 10 ish kuni (zarur hollarda 20 ish kunigacha) bo'lib, tayyorlash, olib kirish va tarqatishga mo'ljallangan materiallar uchun zarur hujjatlar vakolatli organga taqdim etilishi kerak. Ekspertizadan o'tkazish uchun to'lov miqdori har bir bosma taboq uchun bazaviy hisoblash miqdorining 10 foizini tashkil etadi. Murakkab materiallarni tadqiq qilish uchun vakolatli organ huzurida maslahat guruhi tuzilishi mumkin.

Umuman olganda, ushbu bo'limlar materiallarni tayyorlash, olib kirish va tarqatish jarayonlarini tartibga solish, noqonuniy faoliyatning oldini olish va fuqarolarning manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan. Mazkur chora-tadbirlar diniy mazmundagi materiallarni nazorat qilish orqali O'zbekiston Respublikasi hududida tinchlik va xavfsizlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Diniy mazmundagi materiallar, ularni tayyorlash, olib kirish va tarqatish

Diniy mazmundagi materiallar diniy ta'limotning aqidaviy asoslarini, tarixini, diniy ta'limot mafkurasini va sharhlarni, turli diniy ta'limotlarning marosimlar o'tkazish amaliyotini, shuningdek alohida shaxslarning, tarixiy faktlar va hodisalarning diniy nuqtai nazardan bahosini aks ettiruvchi kitoblar, risolalar, jurnallar, gazetalar, varaqalar, boshqa bosma nashrlar, belgilar, predmetlar, ramzlar, audiovizual asarlar (tele-, kino- va videofilmlar, kliplar, konsert dasturlarining yozuvlari, multfilmlar va boshqalar), elektron axborot tashuvchilardan (disketlar, CD, DVD diskleri, o'rnatilgan va yechib olinadigan xotira kartalari, Internet jahon axborot tarmog'ida joylashtirilgan materiallar va boshqalar) iboratdir.

O'zbekiston Respublikasi hududida diniy mazmundagi materiallarni tayyorlash, olib kirish va tarqatish jamiyatda konfessiyalararo totuvlik hamda diniy bag'rikenglik buzilishiga olib keladigan, diniy zo'ravonlik va boshboshdoqlikka chorlaydigan g'oyalar hamda qarashlar tarqalishining oldini olish maqsadida dinshunoslik ekspertizasining ijobiy xulosasi olinganidan keyin amalga oshiriladi.

Date: 13th December-2025

Diniy mazmundagi materiallarni tayyorlash, olib kirish va tarqatish tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi. [3]

Diniy mazmundagi materiallar diniy ta'limotning aqidaviy asoslari, tarixi, mafkurasi va sharhlarni, turli diniy ta'limotlarning marosimlar o'tkazish amaliyotini, shuningdek, alohida shaxslar, tarixiy faktlar va hodisalarning diniy nuqtai nazardan bahosini aks ettiruvchi kitoblar, risolalar, jurnallar, gazetalar, varaqalar, belgilar, predmetlar, ramzlar, audiovizual asarlar va elektron axborot tashuvchilardan iborat bo'lishi mumkin.

Bu materiallarning tayyorlanishi, olib kirilishi va tarqatilishi jamiyatda konfessiyalararo totuvlik va diniy bag'rikenglikni buzish, diniy zo'ravonlik va boshboshdoqlikka chorlovchi g'oyalar va qarashlarning tarqalishining oldini olish maqsadida dinshunoslik ekspertizasining ijobiy xulosasidan keyin amalga oshiriladi.

Diniy mazmundagi materiallarni tayyorlash, olib kirish va tarqatish tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi. Ushbu tartib jamiyat xavfsizligi va barqarorligini ta'minlashga, shuningdek, diniy bag'rikenglik va totuvlikni saqlashga qaratilgan.

Xalqaro diniy erkinlik bo'yicha 2022 hisoboti: Turkiya (Turkiya)

Turkiyada diniy ozchiliklarga nisbatan cheklovlar davom etmoqda, shu jumladan ibodat joylari va qabristonlarga hujumlar, alaviylarning diniy erkinliklarini cheklash va boshqa diniy guruhlarining huquqlarini buzish holatlari kuzatilmoqda. 2021-yilda turk sudlari ayrim diniy guruhlarining hukumatga qarshi e'tirozlarini ko'rib chiqishda davom etmoqda. OAVlar va nodavlat tashkilotlar, shu jumladan yahudiy va alaviy jamiyatlari, diniy huquqlarni himoya qilish uchun kurashayotganini xabar qilishmoqda. Ommaviy axborot vositalari antisemitizm va nafratli nutqning tarqalishini ham qayd etgan. Shu bilan birga, AQSh elchixonasi Turkiyada diniy erkinlikni ta'minlash masalalarini muhokama qilishda davom etmoqda. [6]

Turkiya Konstitutsiyasi mamlakatni dunyoviy davlat sifatida belgilaydi va vijdon, diniy e'tiqod, o'z fikrini bildirish va ibodat erkinligini ta'minlaydi, diniy sabablarga ko'ra kamsitishlarni taqiqlaydi. Diniy masalalarni boshqarish va muvofiqlashtirish Din ishlari bo'yicha raislik (Diyanet) davlat muassasasiga topshirilgan bo'lib, uning vakolati Islom dinini amalda qo'llash, diniy ta'lim berish va diniy muassasalarni boshqarishni o'z ichiga oladi. Jinoyat kodeksi kufri taqiqlab, "odamlarni g'azab va dushmanlikka undash", diniy e'tiqodlarga nisbatan jamoatchilik tomonidan hurmatsizlik ko'rsatish va "din muqaddas deb hisoblangan qadriyatlarni haqorat qilish" uchun jazoni belgilaydi. 2021-yilda hukumat ozchilik diniy jamg'armalariga ba'zi shartlar va cheklovlar bilan o'z boshqaruv kengashlarini saylash imkonini beruvchi mezonlarni belgilagan.

Shu bilan birga, Turkiyada diniy ozchiliklarga nisbatan cheklovlar davom etmoqda. Bular qatorida ibodat joylari va qabristonlarga hujumlar, alaviylarning diniy erkinliklarini cheklash va boshqa diniy guruhlarining huquqlarini buzish holatlari mavjud. 2021-yilda turk sudlari ayrim diniy guruhlarining hukumatga qarshi e'tirozlarini ko'rib chiqishda davom etgan. OAVlar va nodavlat tashkilotlar, shu jumladan yahudiy va alaviy jamiyatlari, diniy huquqlarni himoya qilish uchun kurashayotganini xabar qilishgan. Ommaviy axborot vositalari antisemitizm va nafratli nutqning tarqalishini qayd etgan. AQSh elchixonasi esa Turkiyada

Date: 13th December-2025

diniy erkinlikni ta'minlash masalalarini muhokama qilishda davom etmoqda. Turkiyaning dunyoviy davlat sifatida belgilanishi va vijdon erkinligini ta'minlashga qaratilgan choralar qaramay, diniy ozchiliklar hali ham qator cheklovlar va tahdidlarga duch kelmoqda. Hukumat tomonidan amalga oshirilgan ba'zi islohotlar ijobiy qadam bo'lsa-da, diniy erkinliklarni to'la ta'minlash yo'lida hali ko'p ishlar qilish kerak. Diniy huquqlarni himoya qilish va diniy ziddiyatlarni kamaytirish uchun yanada keng qamrovli va ishonchli choralar ko'rish zarur. AQSh elchixonasi va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan diniy erkinliklar bo'yicha olib borilayotgan muhokamalar esa bu jarayonni qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega. Turkiyada diniy erkinlikni ta'minlash uchun hukumat va jamiyat birgalikda harakat qilishlari kerak.

2022 Xalqaro diniy erkinlik bo'yicha hisobot: Saudiya Arabistoni

1992-yilda qabul qilingan "Boshqaruv asosiy qonuni"ga ko'ra, mamlakatning rasmiy dini islom, konstitutsiyasi esa Qur'on va sunnat (Muhammad payg'ambar hayotiga asoslangan an'ana va amaliyotlar) hisoblanadi. Huquqiy tizim asosan shariatga asoslanadi, chunki sunniy islom huquqshunosligining Hanbaliy maktabi talqin qiladi. Din erkinligi qonunda ko'zda tutilmagan. Qonun "qirol yoki valiahd shahzodaning dini yoki adolatiga to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita e'tiroz bildiruvchi har qanday shaxsni" jinoiy javobgarlikka tortadi. Qonun "har qanday shaklda ateistik mafkuralarni targ'ib qilish", "islom asoslariga shubha uyg'otishga qaratilgan har qanday urinish", "islom qonunlari qoidalariga zid" nashrlar va boshqa xatti-harakatlarni, jumladan, islomga oid bo'lmagan jamoat ibodatlarini, ommaviy ibodatlarini taqiqlaydi. islomiy bo'lmagan diniy ramzlarni ko'rsatish, musulmonning boshqa dinga o'tishi va musulmon bo'lmagan kishining prozelitizmi.

Sud tizimi asosan Qur'on va Sunnatdan olingan qonunlarga asoslanadi. Barcha sudyalari diniy tayyorgarlikdan o'tganlar, lekin ular ko'pincha diniy bo'lmagan huquqiy mavzular bo'yicha maxsus bilimiga ega. Bir qancha sohalarda, jumladan, elektron va kiberjinoyatlar yoki terrorizm bilan bog'liq tijorat va moliyaviy masalalar hamda jinoiy qonunchilikda huquqshunoslik diniy matnlarga emas, balki xalqaro modellarga asoslanadi. Ko'pincha fuqarolik huquqiga ta'sir qiluvchi diniy masalalar bo'yicha qonun qirolga bo'ysunuvchi 21 kishilik Katta Olimlar Kengashi (CSS) tomonidan chiqarilgan fatvolar (diniy qonunlarning rasmiy talqinlari) bilan ishlab chiqilgan. Qonunga ko'ra, fatvolar Qur'on va sunnatga asoslangan bo'lishi kerak. Asosiy qonunda ham davlat boshqaruvi shariatga ko'ra adolat, *sho'ro* (maslahat) va tenglik asosida ekanligi ta'kidlangan.

Asosiy qonun davlatdan inson huquqlarini shariat asosida himoya qilishni talab qiladi. Hukumat organi bo'lgan HRCga "shariat qoidalarini asosida" inson huquqlari bo'yicha xalqaro standartlarni himoya qilish, takomillashtirish va amalga oshirilishini ta'minlash vazifasi yuklangan va fuqarolarning shikoyatlarini ko'rib chiqish vazifasi yuklangan. HRC tarkibiga nisbatan rasmiy talablar yo'q. Yil davomida komissiyada mamlakatning turli burchaklaridan taxminan 26 a'zo, shu jumladan to'rtta shia a'zosi bor edi. [7]

1992-yilda qabul qilingan "Boshqaruv asosiy qonuni"ga ko'ra, mamlakatning rasmiy dini islom, konstitutsiyasi esa Qur'on va sunnat hisoblanadi. Huquqiy tizim shariatga asoslanib, Hanbaliy maktabi talqini bilan boshqariladi. Din erkinligi qonunda ko'zda tutilmagan, va qator cheklovlar mavjud. Qirol yoki valiahd shahzodaning dini yoki adolatiga

Date: 13th December-2025

e'tiroz bildirgan shaxs jinoiy javobgarlikka tortilishi mumkin. Ateistik mafkuralarni targ'ib qilish, islom asoslariga shubha uyg'otish, islomiy bo'lmagan ibodatlar va prozelitizm taqiqlangan. Sud tizimi Qur'on va Sunnatga asoslanadi, sudyalari diniy tayyorgarlikka ega. Elektron va kiberjinoyatlar, terrorizm bilan bog'liq huquqiy masalalar xalqaro modellarga asoslanadi. Diniy masalalar bo'yicha qonunlar Katta Olimlar Kengashi fatvolari bilan ishlab chiqiladi. Asosiy qonunda davlatdan inson huquqlarini shariat asosida himoya qilish talab qilinadi, bu vazifa HRCga yuklangan. Mamlakatda din erkinligi cheklangan, huquqiy tizim shariatga asoslanadi, va inson huquqlarini himoya qilish shariat qoidalari asosida amalga oshiriladi. Bu esa, diniy ozchiliklar va boshqa guruhlarining huquqlarini cheklab, jamiyatda adolat va tenglikni ta'minlashda muammolar keltirib chiqaradi. Mazkur tizimni isloh qilish zarur.

Xulosa

Ushbu maqola, diniy mazmundagi materiallarni tayyorlash, olib kirish va tarqatish jarayonlari, shuningdek, O'zbekiston hududida diniy erkinlik va senzura masalalarini chuqur tahlil etadi. Ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilayotgan diniy materiallarning jamiyatga ta'siri, yoshlar orasida tarqatilishining oqibatlarini va huquqiy jazolar haqida keltirilgan misollar, diniy mazmundagi materiallarning qonuniy va ijtimoiy ahamiyatini ko'rsatadi.

Qarorlar va sud hukmlari diniy mazmundagi materiallarning tayyorlanishi va tarqatilishida qanday ehtiyotkorlik va qonuniy mas'uliyat talab etilishini ta'kidlaydi. Bunday materiallarni tarqatish va tayyorlash jarayonida muvozanatni saqlash va ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlash muhimdir. O'zbekiston Respublikasining "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida"gi qonunlari va diniy materiallar ustidan nazorat o'rnatish, jamiyatda diniy bag'rikenglikni saqlash va diniy ekstremizmning oldini olish maqsadida zarurdir.

Diniy mazmundagi materiallarni taqiqlash va tarqatish jarayonida, foydalanuvchilarni qonuniy mas'uliyatdan ogoh qilish va diniy axborotlar ustidan kuzatuvni kuchaytirish, ayniqsa yosh avlod uchun juda muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqola, diniy mazmundagi materiallar bo'yicha yangi ilmiy yondashuvlarni taklif etish va mavjud bo'shliqlarni to'ldirishga qaratilgan, kelajakdagi izlanishlar uchun poydevor yaratishi kutilmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Din ishlari bo'yicha qo'mitasi. (2023). Diniy qo'mita O'zbekistonda materiallari tarqatilishi taqiqlangan sahifalar ro'yxatini e'lon qildi. <https://www.gazeta.uz/oz/2023/05/19/religion/>
2. 180-coh 14.04.2022. Diniy mazmundagi materiallarni tayyorlash, olib kirish va tarqatish hamda dinshunoslik ekspertizasini o'tkazish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida. <https://lex.uz/uz/docs/-5957921>
3. O'zbekiston respublikasining qonuni. Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida. 10-modda. Diniy mazmundagi materiallar, ularni tayyorlash, olib kirish va tarqatish. <https://lex.uz/docs/-5491534>

Date: 13th December-2025

4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. (2022). Diniy materiallarni tayyorlash, olib kirish va tarqatish shartlari belgilandi. <https://qalampir.uz/uz/news/diniy-materiallarni-tayyorlash-olib-kirish-va-tark-atish-shartlari-belgilandi-59643>
5. Jizzaxda taqiqlangan diniy materiallarni tarqatgan 19 yoshli yigitga nisbatan sud hukmi haqida. <https://www.gazeta.uz/oz/2023/05/22/jizzakh/>
6. Xalqaro diniy erkinlik bo'yicha 2022 hisoboti: Turkiya (Turkiya)/ <https://www.state.gov/reports/2022-report-on-international-religious-freedom/turkey/>
7. 2022 Xalqaro diniy erkinlik bo'yicha hisobot: Saudiya Arabistoni <https://www.state.gov/reports/2022-report-on-international-religious-freedom/saudi-arabia/>

